

Тильчик О.В.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки, Університет державної фіскальної служби України

НОВЕЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена питанню наукового осмислення доцільності новелізації адміністративно-правового забезпечення протидії тіньовій економіці з урахуванням реалій сьогодення та встановлення значення та перспектив таких досліджень.

Ключеві слова: детінізація економіки, адміністративно-правове забезпечення протидії тіньовій економіці, адміністративно-правове регулювання детінізації економіки.

Статья посвящена вопросу научного осмысления целесообразности новеллизации административно-правового обеспечения противодействия теневой экономике с учетом современных реалий и установление значения и перспектив таких исследований.

Ключевые слова: детенизация экономики, административно-правовое обеспечение противодействия теневой экономике, административно-правовое регулирование детенизации экономики.

This article is devoted to the issue of scientific understanding expediency amendment of administrative and legal support for fighting the shadow economy with the realities of today and set the value and prospects of such research.

Keywords: legalization of the economy, administrative and legal framework for combating shadow economy, administration and regulation of legalization of the economy.

Постановка проблеми.

Однією з основних загроз національній безпеці у економічній сфері як у високорозвинених зарубіжних країнах, так і в Україні обґрунтовано називається тінізація економіки. Це обумовлює значну активність наукових пошуків способів скорочення обсягів тіньової економіки протягом останніх десятиліть та спроби запровадження результатів окремих із них у практику діяльності суб'єктів владних повноважень на теренах України. На сторінках періодичних видань та з інших інформаційних ресурсів періодично

лунають заяви про позитивні зрушення у зниженні рівня тіньової економіки по відношенню до ВВП, проте, вони мають короткостроковий характер та змінюються періодами різкого зростання тіньової економіки, що є дуже відчутним для суспільства на тлі загострення політичної, економічної ситуації у країні. Така ситуація обумовлює актуальність пошуку ефективних засобів впливу на тінізацію економіки, зокрема, і адміністративно-правових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт вітчизняних вчених можна назвати як

інформаційно-аналітичні огляди авторських колективів, зокрема, ««Тіньова економіка» в Україні як умова розвитку корупції та загроза національній безпеці. Шляхи її подолання» (Т. І. Блистів, В. Т. Колесник, В. І. Литвиненко) [1], так і дисертаційні та монографічні дослідження «Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології» (Предборський В. А.) [2], «Тіньова економіка в Україні» (Базилук А. В., Коваленко С. О.) [3], «Теорія і практика детінізації економіки» (Попович В. М.) [4] та інші. Цими дослідженнями не вичерпуються проблеми теоретичного осмислення у зазначеному напрямі.

Метою цієї публікації є спроба аналізу сучасного стану наукових досліджень проблем правового забезпечення протидії тіньовій економіці та обґрунтування доцільності новелізації адміністративно-правового забезпечення цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відкритим на сьогодні залишається питання наукового визначення поняття тіньової економіки та її елементів (джерел), власне як і питання про те, чи є ця категорія суто економічною, чи й правовою, чи якийсь абстрактний «феномен», що може бути конкретизований через суміжні явища: корупції, нелегальної зайнятості, економічної злочинності, організованої злочинності, тощо. Крім теоретичних напрацювань з розробки методів обчислення рівня тінізації вітчизняної економіки, її детермінантів, наприкінці дев'яностих

– початку двохтисячних років були презентовані окремі політичні програми, що передбачали заходи у напрямі детінізації, які, однак, не мали системного характеру.

У наукових колах постійно наголошується на необхідності розробки та впровадження державних заходів детінізації, які поєднують політичні, правові, організаційні та регулятивні [5, с. 34]. В. М. Попович вказує, що для розробки системи державних заходів протидії тінізації суспільно-економічних відносин визначення збалансованої кримінальної, загально-правової, соціально-економічної, обліково-технологічної, інформаційно-технологічної та технічної політики держави, перш за все, слід відмовитися від поверхневих, кон'юнктурно-ситуаційних підходів до вирішення означених проблем. Спрямованість та структура таких організаційних та правових заходів повинна розроблятися на основі комплексного підходу, тобто врахування економіко-правової спеціалізації всіх наявних різнорівневих та різнопрофільних джерел тінізації суспільно-економічних відносин і, насамперед, за допомогою економіко-правового стимулювання законної підприємницької діяльності. Саме на цих засадах можна знайти оптимальний баланс між ринковою саморегуляцією та державним регулюванням економічних відносин, а також відрізнити здорову підприємницьку ініціативу від шахрайства [4, с. 211-212].

Аналіз наукових надбань із зазначеної проблематики дозволяє констатувати, що у більшості пострадянських наукових роботах, в тому числі, і у вказаній вище монографії В. М. Поповича [4], зосереджується увага на протидії економічним злочинам, що авторами визначаються складовою, чи то «джерелом» тіньової економіки, залишаючи поза увагою такі важливі й дійсно багаточисельні складові, як адміністративні та інші правопорушення у сфері економіки.

Варто погодитися із тезою, що правове регулювання детінізації економіки має багато аспектів, в тому числі й адміністративно-правові, що, однак, залишаються поза увагою вітчизняної науки. Адміністративне право ж, поза всілякими сумнівами, є одним із найважливіших регуляторів економічних відносин. Відповідно, важко перецінити звернення до питань адміністративно-правового забезпечення детінізації економіки з урахуванням того, що межі адміністративно-правового регулювання та методи його здійснення в сучасних умовах зазнають суттєвої трансформації у зв'язку із переходом від адміністративно-командної системи управління до публічно-сервісної. На користь таких висновків свідчать і тенденції, які мають місце у законодавстві. З'являється значна кількість нормативно-правових актів, що визначають правовий статус суб'єктів управління, засади запобігання корупції, порядку проходження державної служби,

акцентується увага на необхідності позитивного процедурного регулювання відносин шляхом прийняття Кодексу про адміністративну процедуру (адміністративно-процедурного). Втілення в життя України державної політики з детінізації економіки безпосередньо залежить від правового та, особливо, адміністративно-правового регулювання.

Слід зазначити, що у роботах вітчизняних вчених-економістів часто згадується про такий захід адміністративно-правового впливу як відповідальність за ухилення від оформлення трудових відносин між працівником та роботодавцем, а також за ухилення від сплати податків і страхових внесків. Також до механізмів детінізації відносять, зокрема, реформування національної системи фінансового контролю за здійсненням протизаконної діяльності у напрямі розробки конкретних інструментів обмеження тіньових систем перерозподілу фінансових ресурсів за кожним конкретним випадком; формування спеціального реєстру та загального переліку декларацій із заявленими до відшкодування сумами ПДВ, які вважаються сумнівними; застосування мінімальних цін на високоліквідні імпорتنі товари (передусім підакцизні) для розрахунків і сплати податків; створення інституту представників митної та податкової служби в зарубіжних країнах (для обміну інформацією про оподаткування зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів

підприємництва); запровадження моніторингу за внутріфірмовими цінами в межах холдінгових компаній; застосування змін в організаційній структурі державних холдінгових компаній, (зокрема, позбавлення підприємств прав юридичної особи) та інше [6, с. 35].

Нині, на перешкоді проведення адміністративної реформи стоїть економічна криза, подолання якої передбачає застосування комплексних заходів, спрямованих на відновлення стабільного стану економіки. Проблема протидії різноманітним проявам економічної кризи та детінізації фінансово-господарських відносин в Україні ускладнюється тим, що весь глобалізований руйнівний масив в історично часовому плані виник у короткий термін і стрімко поширюється, а відповідна науково-обґрунтована економічна, організаційно-управлінська та правова інфраструктура заходів напрацьовується дуже повільно [7], а дослідження у межах окремих правових наук фрагментарні чи взагалі відсутні.

Основним стратегічним вектором продовження економічних реформ слід визначити створення соціально орієнтованої ринкової економіки на базі відродження та прискореного розвитку перспективних секторів вітчизняного виробництва, моделювання його за оціночним критерієм приросту економічного ефекту, а головним завданням поточного періоду є надання більшої

керованості процесам, що відбуваються в економіці і соціальній сфері України. Серед основних заходів, спрямованих на вирішення існуючих проблем, можна визначити, насамперед, створення національної доктрини економічного реформування в Україні, яка б висвітлювала стратегію державного регулювання економіки, співвідношення важелів управління на різних його рівнях в ринкових умовах із урахуванням тих змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі.

Висновки. Наукове вивчення тіньової економіки не досягло того рівня розвитку, коли, дослідницькі підходи отримали достатню апробацію у суспільно-практичній діяльності та сформовані сталі й загально визнані поняття та методологічні засади, на основі яких здійснюється пізнання та протидія зазначеному явищу. В умовах пошуку ефективних заходів впливу велике значення набуває орієнтувальна діяльність, що включає діагностику теперішнього стану наукового пізнання тіньової економіки та визначення перспектив подальшого розвитку дослідницького процесу.

Зокрема, Україна потребує комплексних фундаментальних та прикладних досліджень з метою розробки і вдосконалення правових механізмів забезпечення регулювання економічного буття та викорінення негативних процесів та явищ, зокрема, економічних правопорушень, що є складовими тіньової економіки. Серед основних

проблем функціонування вітчизняної правової науки є її низький попит в окремих сферах діяльності людини. Це прямо впливає на окреслені проблеми детінізації економіки, заходи проведення якої повинні розроблюватися, у першу чергу, в наукових колах з високим рівнем якості та динаміки наукових досліджень, з урахуванням

новітнього стану правового регулювання економіки. До того ж, варто наголосити, що детінізація вітчизняної економіки має стати одним із основних об'єктів адміністративно-правової науки, якій, вважаємо, під силу вирішити проблему підвищення масштабів однієї із загроз національній безпеці України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформаційно-аналітичний огляд: «Тіньова економіка» в Україні як умова розвитку корупції та загроза національній безпеці. Шляхи її подолання / Т. І. Блистів, В. Т. Колесник, В. І. Литвиненко та інші. – К.: «МП Леся», 2014. – 68 с.
2. Предборський В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: Монографія. – К.: Кондор, 2005. – 614 с.
3. Базиліук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні. – К.: НДЕІ Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
4. Попович В. М. Теорія і практика детінізації економіки: Монографія. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. – 546 с.
5. Борщук Є. Теоретико-прикладні основи детінізації економіки України / Є. Борщук, А. Ліпенцев, М. Заверуха. // Ефективність державного управління. – Збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 43. – С. 29-35.
6. Ведерникова С. Детінізація економіки як фактор економічної стабільності держави / С. Ведерникова // Економіка та держава. – Збірник наукових праць. – 2015. – №11. – с. 33-36.
7. Попович В. Н. Преступность в Украине / В. Н. Попович // Бюлетень законодательства и юридической практики Украины. – 1994. – №2. – С. 142-155.